

ANTIKVARISKT UNDERLAG INFÖR RENOVERING 2021

Malin Clarke

LANDERYDS GODSMAGASIN

Renovering av tak och syll

Halland, Hylte kommun, Långaryds socken

KULTURMILJÖ HALLAND RAPPORT 2021:7

STIFTELSEN HALLANDS LÄNSMUSEER

Stiftelsen Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland.

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2021.

Underlag inför renovering

Bild framsida: Landeryds godsmagasin sett från spåret.

Foto: Malin Clarke

Grafisk form: Anders Andersson.

Layout: Malin Clarke

Kulturmiljö Hallands Diarienummer 2020-255

INLEDNING

Uppdraget

Kulturmiljö Halland tog under 2020 på uppdrag av Trafikverket genom MBA fram ett antikvariskt underlag inför kommande tak- och fasadrenovering av godsmagasinet vid byggnadsminnet Landeryds station. Planerna på renovering har sedan reviderats till att endast omfatta byte av syll samt renovering av tak. Denna rapport utgör en reviderad version av Kulturmiljö hallands rapport 2020:64. Underlaget är utfört av bebyggelseantikvarie Malin Clarke, Kulturmiljö Halland, certifierad sakkunnig avseende kulturvården. Rapporten är framtagen i februari-mars 2021.

Historik

Landeryd är ett av alla de samhällen som i samband med att järnvägens tillkomst utvecklades från en mindre by bestående av ett par gårdar till ett stationssamhälle.

År 1877 öppnades järnvägslinjen mellan Halmstad och Värnamo och en hållplats placerades i Lande-

ryd. Hållplatsen uppgraderades 1881 till station och i samband med detta uppfördes ett provisoriskt stationshus. 1906 utökades järnvägen med Västra centralbanan mellan Landeryd och Falköping vilket innebar att Landeryd blev en viktig järnvägsknut. I samband med detta gjordes en kraftig om- och tillbyggnad av stationshuset. På stationsområdet fanns då ett äldre godsmagasin vilket revs och ersattes av ett nytt större magasin.

Kort beskrivning av byggnaden

Godsmagasinet är klätt med liggande panel nertill samt stående panel som avslutas med dekorativa spetsar på gavelrösten och längst upp på långsidorna. Ursprungligen var byggnaden målad i röd slamfärg med vita foder och gröna fönsterbågar. Byggnaden har senare målats i en täckande färgtyp, troligtvis alkydoljefärg, och de vita detaljerna har även dessa blivit rödmålade. Fönsterna är idag förspikade med skivor och gavelfönsterna har ersatts med panel. Lastbryggan mot spåret är borttagen och

Godsmagasinet's södra långsida, vänd mot spåret.

Godsmagasinet's norra långsida.

taket, som bestått av slätttäckt papp, har täckts med grön korrugerad plåt. Avsaknaden av lastbrygga har gjort att syllen lämnats oskyddad, vilket har lett till rötskador.

Skyddsstatus och kulturhistoriskt värde

Godsmagasinet är en del av den sammanhängande järnvägsmiljön i Landeryd, vilken skyddats som byggnadsminne. Byggnaden bidrar till att pedagogiskt illustrera hur en stationsmiljö tedde sig under tidigt 1900-talet. Den är exteriört välbevarad och har till stora delar kvar sitt ursprungliga utseende, dock med ändrad färgsättning.

Statligt byggnadsminne

Landeryds station är enligt regeringens beslut 2018-03-29 (Ku2014/00744/KL) förklarad som statligt byggnadsminne enligt Förordningen om statliga byggnadsminnen (2013:558, §3).

Stationen omfattas av följande skyddsbestämmelser:

1. Området med mark och vegetation ska vårdas och underhållas så att dess utseende och karaktär inte förvanskas. Området får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras så att områdets kulturhistoriska värden minskas.
2. Byggnaderna ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart på ett sådant sätt att byggnadsminnets kulturhistoriska värden bevaras.
3. Byggnaderna får inte helt eller delvis rivas, flyttas, byggas om, inte heller byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
4. I byggnaderna får stommen inte rivas, byggas om, göras ingrepp i eller ersättas med annat material.
5. I byggnaderna får ingrepp i eller ändring av äldre planlösning eller äldre fast inredning inte göras.

Om det finns särskilda skäl får, enligt 7 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen, byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Ansökan om tillstånd till sådan ändring lämnas på en särskild blankett till Riksantikvarieämbetet.

Plan- och bygglagen

Plan- och bygglagen reglerar att en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistoriskt, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får förvanskas (PBL 2010:900 8 kap 13 §). Vidare ska ändring av en byggnad utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden (PBL 2010:900 8 kap 17§). Dessa paragrafer gäller generellt även om inget särskilt bestämts om detta i detaljplanen, men kan även förtydligas genom varsamhets- och skyddsbestämmelser i planen.

Riksintresse

Landeryd är klassat som riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap 6 § miljöbalken med motiveringen:

”Stationssamhälle vid mindre knutpunkt som speglar järnvägarnas stora betydelse för landsbygdens utveckling kring sekelskiftet 1900.”

Uttryck för riksintresset består i den välbevarade järnvägsmiljön med byggnader som stationshus, lokstallar samt järnvägsbostäder m.m.

Planeringsunderlag

Byggnaden är i den länstäckande bebyggelseinventeringen klassad som A vilket innebär den högsta graderingen i skala A-C.

Byggnaden ingår även i kulturmiljövårdsprogrammet för Hylte kommun samt bevarandeplan för Landeryd.

Sammanfattning av föreslagna åtgärder

Det korrugerade plåttaket, som är ett senare tillägg, tas bort och den slättäckta pappen återställs. Skadade delar syllen byts ut.

Antikvariska överväganden

Byggnaden är i stort behov av underhåll. I samband med detta bör ursprungligt utseende vara vägledande. Taket har ursprungligen och under en lång period varit täckt med slättäckt papp. Vid renovering bör detta utseende återställas. Åtgärden bedöms få positiva konsekvenser för byggnadens kulturhistoriska värden då renoveringen innebär att byggnaden ställs i bättre skick samtidigt som senare tillägg utan kulturhistoriskt värde tas bort.

Tillståndspliktiga åtgärder

Observera att åtgärderna berörs av de skyddsbestämmelser som är fastställda i samband med byggnadsminnesförklaringen och omfattas därför av tillståndsplikt. Ansökan om tillstånd görs hos Riksantikvarieämbetet.

Antikvarisk medverkan

För att säkerställa att åtgärderna utförs på ett varsamt sätt bör projektering och utförande följas av antikvarisk medverkan.

Godsmagasinet på äldre flygfoto. Här syns det slättäckta papptaket med fotränna i nederkant.

ANTIKVARISKA RIKTLINJER

En renovering av ett byggnadsminne ställer krav på stor varsamhet och noggrannhet i val av metoder och material, vilket också regleras i byggnadens skyddsbestämmelser. Följande beskrivning innehåller riktlinjer och rekommendationer som grund för en varsam renovering av byggnadens stomme och tak.

Förhållningssättet vid lagning ska utgå ifrån att så mycket som är möjligt sparas av det befintliga materialet, endast skadade delar ersätts. De delar som behöver nytillverkas får samma utförande och profiler som befintliga.

Syll

- De rötskadade delarna av syllstocken byts och ersätts med nytt timmer i samma mått som befintligt, av god tätvuxen kvalitet. Ersätt inte mer än nödvändigt för att säkra byggnadens stabilitet. Syllen sammanfogas med skarvar som binder samman stockarna på ett stabilt sätt. Skarvning görs över grundstenar.

Tak

- Befintliga takplåtar, det underliggande papptaket samt rötskadade delar av undertaket rivs.

- Rötskadade takbjälkar och taksparrar lagas genom att rötskadat virke tas bort och friskt virke fogas in.
- Rötskadade delar av undertaket ersätts med ny pärlspont i samma dimension som den befintliga.
- Taket slättäcks med svart takpapp av god kvalitet i två lager; underlagspapp, samt överliggande ytpapp med horisontellt lagda våder. Täckningen börjar med våden längs ned mot takfoten och fortsätter uppåt. Pappen viks över takfotsbrädans kant och fästs. Utförande av avslut vid takfot och gavlar utförs i samråd med medverkande antikvarie. Takläggning sker enligt tillverkarens anvisningar.
- Takavvattning utförs som en fotränna med stomme av trä som kläs in i papp. Fotrännan får två eller tre vattenutkastare per takfall. Vid takfoten, under varje utkastare, monteras stuprör med skarpa vinklar samt med tratt upptill som ansluter till fotrännans utkastare.
- Om vindskivorna behöver bytas ersätts de med hyvlade eller finsågade vindskivor av samma

Skador i syllstocken mot spårsidan, orsakade bl.a. av att lastbryggan saknas.

mått och med samma profiler och utseende som befintliga. Vindskivorna målas med linoljefärg i bruten vit kulör (NCS S 0502-Y).

- Den södra lastbryggan får nytt golv i samma utförande som norra sidans lastbrygga för att skydda underliggande syllkonstruktion. Vid kraftiga rötskador i de bärande bjälkarna ersätts dessa med nya i samma mått som befintliga.

Exempel på stådränna vid papptak, se röd markering.

Exponerad syll på östra gaveln som fått rötskador.

Lastbryggan mot norr har rötskador på grund av läckaget i taket.

Takfoten mot norr har rötskador.

I mitten skymtar godsmagasinet. Här syns hur avdelande lister och foder tidigare varit vitmålade.

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Tollsgatan 7 | 302 32 Halmstad | Tel: 035-19 26 00

E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se